

Spreekpunten Nicolaas Beets, namens minister Ollongren, ECU 20 februari 2019

- De stad bloeit. Sinds 2008 leeft voor het eerst wereldwijd meer dan de helft van de mensen in de stad. Het aantal stadsbewoners neemt maar liefst met 1 miljoen per week toe.
- Het groeitempo in Nederland is van een volstrekt andere orde, maar in de dominante economische trends is één ontwikkeling heel duidelijk: de steeds sterkere positie van de stad en de stedelijke regio's.
- Je ziet het aan de bouw van het aantal nieuwe woningen in een Amsterdam, in een Haarlem, in een Utrecht, in een Groningen.
- Je ziet het aan de handen van jullie zojuist in de lucht.
- De geschiedenis van de stad is de geschiedenis van mensen die het leven onder de arm nemen en denken: ik wil meer, ik wil iets anders, ik wil doorleren, ik wil een onderneming starten, ik wil andere mensen ontmoeten, ik wil uit mijn comfortzone komen en kijken wat er dan allemaal gebeurt.
- Die mensen treffen elkaar in de stad. Want daar gebeurt het. Dat kwam uit jullie verhalen net al naar voren.
- Over steden wordt nu heel anders gedacht dan een paar jaar geleden. Decennialang draaide het – als er over de stad gesproken werd – om achterstandswijken, om armoede en segregatie.
- Als het tegenwoordig in Europa over 'de stad' gaat, wordt er niet langer over achterstanden gesproken. Integendeel, het gaat over de stad als koploper, de stad als motor van de economie. Er wordt zelfs gesproken van de '**triomf van de stad**', naar een spraakmakend boek van Edward Glaeser, hoogleraar economie aan de universiteit van Harvard.
- Wat is er gebeurd?
- Midden jaren zestig begon in steden een tijd van neergang. In twintig jaar raakte Amsterdam bijvoorbeeld zo'n 200.000 inwoners kwijt. Die trokken naar steden rondom Amsterdam: Purmerend of Almere. Iets wat zich trouwens niet alleen in Nederland, maar ook in steden als Parijs en Londen voordeed. De oude steden waren vies en verpauperd, de nieuwe woongebieden ruim en groen en schoon.

- In die tijd was veel industrie nog gevestigd in de stad. Dat gaf vervuiling. Tegelijkertijd nam de welvaart toe en daardoor kwam de auto binnen bereik van veel mensen. Wie het wilde, kon dus net zo goed buiten die vieze stad gaan wonen en op en neer rijden naar zijn werk.
- Maar in de loop van de jaren zeventig en tachtig verdween de industrie naar bedrijventerreinen aan de randen van de stad of naar lagelonenlanden. Ongeveer vanaf de eeuwwisseling kwam vervolgens een nieuw soort economie op, een economie die draait om kennis en creativiteit.
- Voor die nieuwe economie is de stad de meest geschikte plek. Want kennis is te vinden in de stad, grote steden trekken slimme mensen aan. Die komen elkaar tegen en werken samen, en daardoor verspreidt nieuwe kennis zich snel. Het ene nieuwe inzicht leidt tot het andere en zo ontstaat de vernieuwing waar de economie op draait.
- In dat opzicht werkt een goede stad net als een ster.
- Ik beroep me op de wiskundige Bettencourt en zijn medewerkers. Zij verzamelen al meer dan 10 jaar lang allerlei gegevens van duizenden steden. Recent kwamen zij met een formule waarmee je het wereldwijde succes van de stad kunt verklaren.
- In essentie: in een goede stad groeien de voordelen van het samenleven harder dan de nadelen.
- Als een stad uitbreidt, terwijl het aantal inwoners per vierkante kilometer gelijk blijft, wordt het sociale verkeer intensiever. Immers, met 2000 mensen op twee vierkante kilometer zijn er veel meer contacten mogelijk dan met 1000 mensen op één vierkante kilometer.
- En nu komt het: dat lijkt op een ster.
- Vaag weet u het nog van school: onder enorme druk worden uit waterstof nieuwe elementen gevormd zoals helium, carbon, neon, zuurstof en magnesium.
- Ik citeer Bettencourt: “Een stad functioneert eigenlijk als een ster. De stad trekt mensen aan en versnelt de sociale interactie en productie. Precies zoals sterren massa samenpersen en feller schijnen naarmate ze groter zijn.”

- Ik denk dat het dus goed is dat we de stad niet langer gaan zien als een probleem, - dat is toch een beetje onze Nederlandse traditie, in de zin dat wij vaak beginnen met 'die stad heeft een probleem en wij gaan de problemen in die stad oplossen' -, maar dat we veel meer gaan denken vanuit kansen.
- Ik denk dat het voor de toekomst van Nederland heel belangrijk is dat wij daar aandacht aan geven. Want uit analyses van alle internationale organisaties die je maar kunt opnoemen – dat zal ik hier niet doen – blijkt dat er in de stad mogelijkheden liggen voor economische groei en dynamiek in de komende decennia.
- Net als een ster in een sterrenstelsel zit, zit een stad in een netwerk van steden. En het succes van een stad is – als we Bettencourts theorie mogen geloven – het succes van haar netwerken.
- En wil nou net het toeval dat Nederland het daar zo goed in doet...
- Nederland doet het zo goed door ons **polycentrische stedenlandschap**. Dat wil zoveel zeggen als dat er niet één centrum in Nederland is, dat er niet één grote megastad in Nederland is, en dat je niet kunt zeggen dat de rest van Nederland een suburb is van Amsterdam. Nee, er zijn verschillende centra die min of meer equivalenten zijn van elkaar, en onderling goed verbonden.
- Voordeel van zo'n 'kralenketting' aan relatief kleine steden is dat je binnen een kwartier de stad uitbent, en dat je met goede universiteiten in de periferie, - Groningen, Nijmegen, Wageningen -, voorkomt dat de Randstad bezwijkt onder de toestroom van studenten.
- Nadeel evenwel van al die kleine steden is dat zij in hun ijver bedrijven aan zich te binden, elkaar de loef kunnen afsteken.
- Met meer eendracht had Nederland de voorbije jaren meer financiële ondernemingen en technologische start-ups aan zich kunnen binden.
- In Europa gaat het misschien maar om tien, twintig stedelijke regio's die op termijn mee kunnen met de mondiale top. Die zijn concurrent van elkaar en beschikken allen over excellent onderwijs, cultuur en talent.
- Nederland heeft dat ook, maar alleen als we meer op één hoop gooien, als we onszelf meer profileren als eenheid, als "Netwerkstad Nederland".

- In vakjargon gaat het dan om: '**borrowed size**', oftewel "geleende maat".
- Ik heb een aardige reportage gezien die dat illustreert. Over een ondernemer in het Venetië van het Noorden: Giethoorn. Die ondernemer had bedacht dat Giethoorn eigenlijk een stukje Amsterdam is, of een soort Nederland in het klein is. Met boerderijtjes op stukjes land, met grachtjes eromheen. En je kunt er ook fietsen. En er zijn molens.
- Die ondernemer heeft in China reclame gemaakt. 'Kom naar Amsterdam'. En er rijdt nu dus een bus rechtstreeks van Schiphol naar Giethoorn met opschriften in het Chinees en dat loopt heel erg goed.
- Ik wil hiermee ook zeggen dat het niet gaat om een tegenstelling tussen stad en ommeland. Maar om de betekenis die de stad heeft voor het ommeland, het ommeland voor de stad.
- Ik zie dat de regio's in Nederland heel hard bezig zijn met bepalen hoe ze in verhouding tot de nieuwe ontwikkelingen moeten komen te staan, dat ze kijken naar wat ze sterk in zijn. Bijvoorbeeld in logistiek, bijvoorbeeld als toeleverancier, als partner, als recreatiegebied etc.
- Neem Brainport. Brainport, met Eindhoven als kloppend hart, is uitgegroeid tot een van de meest prominente high tech centra van Europa. Dat komt mede doordat Eindhoven zorgvuldig zijn allianties kiest, zorgvuldig verbindingen legt met bedrijven, overheden, onderwijs- en kennisinstellingen, maar ook met andere economisch sterke regio's.
- Het gaat er om dat je kijkt naar wat je in huis hebt, dat je daarop partners uitzoekt. Het centrale woord is: netwerkkracht.
- Als overheid hebben we om die netwerkkracht te dienen, en om in te spelen op de dynamiek in de stad, beleid gemaakt. Dat noemen we de **Agenda Stad**.
- Die Agenda gaat niet uit van: wij bepalen wat goed is voor de stad. Dat is verticaal denken waar niemand beter van wordt.
- Steden weten heel goed waar ze goed in zijn. Steden zelf zijn de drijvende kracht. Steden zijn probleemoplossers, pragmatisch. Steden begrijpen dat het idee dat je de grote opgaven van de toekomst in één stad – laten we zeggen een Deventer of Zwolle – kan oplossen, een illusie is.

- Daar hoeft het Rijk dus niet op te gaan zitten of tussen te gaan zitten. Maar wat we wel doen, is helpen, en ondersteunen, steden elkaar verbinden, zodat ze van elkaars aanpak kunnen leren en aan de slag met knellende wet- en regelgeving. En indien gewenst kunnen we ook meedoen op een aantal thema's waar de sterkste energie op zit. Met als onderlegger: hoe kunnen we samen de potentie van onze steden veel beter benutten en problemen rond die dynamiek in de stad aanpakken? Denk bijvoorbeeld aan de woningmarkt.
- Wat doen we concreet met die Agenda Stad?
- Ten eerste: we participeren in zogeheten City Deals.
- In City Deals koppelen we kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven – you name it – aan steden. Die coalities brengen dan een specifieke uitdaging verder. Bijvoorbeeld rondom elektrisch vervoer, of binnenstedelijk bouwen, of de circulaire economie. Het gaat binnen zo'n deal echt om maatwerk. Wat werkt voor Amersfoort, werkt misschien niet voor Amsterdam, maar wellicht wel voor Groningen of Den Bosch.
- In aanvulling op al lopend landelijk beleid werken we ook in nationale programma's aan specifieke aanpakken voor steden. Neem bijvoorbeeld het Nationale Programma Rotterdam Zuid. Daar werken we samen met de gemeente en partners aan het opknappen van de wijk: het verbeteren van woningen, minder schooluitval en beter onderwijs.
- En we doen dit ook in woondeals, waarin we in verschillende steden een flinke impuls aan de bouwopgave geven. Je kunt de krant niet openslaan of er wordt geschreeuwd om extra woningen. Die vraag pogen we te pareren met de woondeals. Maar ook hier gaat het niet alleen om stenen. Wonen gaat ook over leefbaarheid, over omgeving, over beschikbaarheid van onderwijs, en andere voorzieningen.
- Wat we ook doen, is steden meer ruimte geven. Ruimte om sneller te reageren. Ruimte voor andere aanpakken. Ruimte om te experimenteren. Ruimte om buiten de lijntjes te kleuren. Ruimte om te mislukken en het daarna opnieuw te proberen. Ruimte om samen te werken met je wie je maar wilt. Dat doen we vooral door minder streng met regels om te gaan.
- Maar: inspelen op de dynamiek in de stad, doe je niet alleen met deals of door ruimte te geven. Het hangt ook met een bredere visie samen. Hoe pas je alles ruimtelijk in. Hoe regel je het vervoer naar de stad. Hoe ga je

om met de schaarse ruimte. Waar breng je de energievoorziening van de toekomst onder; de zonnepanelen, de windmolens. Die bredere visie is de NOVI, of de Nationale Omgevingsvisie. Die zijn we momenteel aan het 'laden'.

- Ik kom tot een slot.
- Ik weet niet precies hoe de toekomstige stad er uitziet. Wat ik wel weet is dat wij samen die stad maken.
- En als ik zie hoe steden nu steeds meer – ik zou in de sterrenanalogie zeggen – 'stellair' samenwerken – nationaal, regionaal en internationaal -,
- ... en als ik zie hoe jullie én steden, rijk, maatschappelijke partners en bedrijven sterrenstof blijven maken,
- ... dan ben ik ervan overtuigd dat de dynamiek in de stad ook in de toekomst doorgaat. Mijn ministerie zorgt er in ieder geval voor dat het bestaande het noodzakelijke niet in de weg zit.